

Tisztelt Hallgatóság! Kedves Kollégák, Szerzők, Családtagok!

Kezünkben tarthatjuk sorozatunk 21. darabját. Az a közösségi munka, ami az ezredfordulón indult, ma már a két évtizedet is meghaladta. Lankadatlan munkakedvvel folyamatosan szorgoskodik önkéntesek sokasága. Ebben a könyvben is benne van több mint száz ember odaadó emlékidéző, adatgyűjtő, szövegalkotó, korrektori és szerkesztői munkája.

A 21. kötet 95 elhunyt kollégánknak állít emléket. A kötet szerkesztői elveink változatlanok, a szócikkek felépítése és megjelenítése is megegyezik az előző 20 kiadványunkéval. A szerkesztőbizottság tagjai is többnyire ugyanazok a kollégák.

Most is színes gyűjteményt sikerült létrehozunk önkéntes munkatársaink jóvoltából. Mutatja ez a kiadvány is, milyen sokszínű a pedagóguspálya. Minden évben mások az arányok, a hangsúlyok a szakmai megoszlást illetően. Általános jellemző, hogy a megelevenített személyek 80 %-a tanítóként kezdte a pályáját, 15 % maradt is az alapozó szakaszban. Kistelepelepeken, tanyákon különösen fontos szerepet betöltve a közösség életében, jóval túlmutatva az iskolai betűvetés tanításán. Gyakran a falu mindenesei ők. Van, aki arra büszke, hogy az egész falut ő tanította meg írni-olvasni. Az önképzésnek köszönhetően sokan szakirányban fejlődtek tovább, tudományos munkát végeztek, doktoráltak, többen a

főiskolai, az egyetemi katedráig jutottak. Szakmai profiltól függetlenül mindannyian mély nyomot hagytak a rájuk bízott ifjakban, mindnyájan értéket teremtettek. Szakmai kompetenciát alapoztak és emberi minőséget formáltak. „Mércét kaptunk tőle” – ahogy egyik tanítvány vallotta.

Hogy honnan jöttek, milyen családi háttérből táplálkoztak? Ennél a generációnál még mindig jellemzően tükröződik a 20. század első felének társadalmi-gazdasági szerkezete. Kb. a fele első generációs értelmiségi. 35-40 százalékuk földműves család feltörekvő gyermeke, ahol nagy tiszteletnek és megbecsülésnek örvendett a tanító. Néhány bányász, rendőr és vasutas származék is akad. Az iparos családokban kevésbé volt (12%-ban) népszerű a pedagóguspálya. Kb. 20 százalékban pedagógusszülők mintája állt az utódok mögött, de az értelmiség egyéb rétegeiből (jogász, állatorvos 3%) elenyésző volt az érdeklődés a pedagógushivatás iránt.

A bemutatott személyek közoktatásban elfoglalt helyét tekintve igyekszem az arányokat érzékeltetni. Legtöbben tanárként működtek, általános vagy középiskolai munkahelyekkel. Kevesebb a tanító, van néhány gyógypedagógus és mindössze egy óvónő. Most 4 egyetemi tanár, tudós professzor és 4 főiskolai tanár pályaképét tudjuk megjeleníteni. De megemlékezünk néhány könyvtárosról és népművelőről is. Feltűnően sok matematika szakos tanárt jelenítünk meg ebben a kötetben: 18 szigorúnak tetsző matematika szakos tanár

emléke cáfolja azt a tévhitet, hogy a nehéz tudomány elidegeníti a gyerekeket a tudománytól és a tanárától. Most is találunk a felidézettek között ritka szakokat: kézműves, gazdasági tanár, gyakorlati oktató, román vagy szerborvát szakos nyelvtanár, gyors- és gépírás szakos, gazdasz stb.

A szakmai megbecsülés fokmérője az is, hogy a közösségen belül hol helyezkedik el a pedagógus. A tanítókból, tanárokból nagy számban lettek igazgatók, szakfelügyelők, szaktanácsadók, oktatásirányítók.

Színesíti a portrékat, ahogy az emberi sorsokat is, a hivatás mellett gyakorolt hobbik tarkasága: a kis falvakban élők számára kínálta magát a megmentésre váró néphagyomány: néptánc, népdalok, népi kismesterségek, kézimunka megmentése és visszatanítása; mások az újságírás, a lapszerkesztés felelősségteljes munkáját vállalták, voltak, akik költői, szépírói tehetséggel rendelkeztek. Jelentős számban vállaltak tankönyvírást, tantervkészítést, segédanyagok szerkesztését. Többen az utazásban lelték meg a tartalmas időöltés kellemes formáját. Legmarkánsabban talán egy amatőr régész tanító megszállott feltáró, gyűjtő, múzeumalapozó tevékenysége határozta meg jelenlétét a településén.

Egy kevésbé ismert fogalommal szeretném színesíteni a pedagógiatörténeti ismerteinket: 'vándortanító'

„A vándortanító fogalma először 1868-ban, az Eötvös József féle közoktatási törvényben jelent meg:

1868. évi XXXVIII. törvénycikk

47.§ A tanyai lakosok oktatásáról azon községek kötelesek gondoskodni, melyekhez a tanyák tartoznak; és pedig:

a) vagy tanyai iskolák állítása által;

b) vagy olyan határokon, ahol a tanyák egymástóli távolsága miatt tanyai állandó iskolák a célból meg nem felelnének, járó-kelő (ambulans) tanítók alkalmazása által.

Az 1921. évi XXX. törvénycikk (az iskoláztatási kötelesség teljesítéséről) szinte megismétli az Eötvös-féle törvényt, viszont végrehajtási utasításában már néven nevezi a vándortanítót:

1921. évi XXX. törvénycikk végrehajtásáról szóló 1922. évi 130700 VIII/a. VKM rendelet

„Végrehajtási utasítása

51.§ (második cím) Az oktatás biztosításának módja.

2. a tanyai körzet tanköteleseinek oktatására vándortanítót alkalmaznak;

55.§ Vándortanító alkalmazása.

Ha az érdekeltek a tanyai körzetben lakó tankötelesek oktatásának biztosítására vándortanító alkalmazását határozták el, akkor a tanyai körzet azon pontjain, ahol a tankötelesek oktatása történni fog, az oktatás céljára megfelelő helyiséget, a tanító részére pedig az egyik ponton megfelelő kerttel törvényszerű lakást s a többi helyen meghálásra egy-egy szobát kell biztosítani, és a tanítót erre rendelt fuvarral az oktatás megtartására kijelölt helyekre kell szállítani.” (Megjelent: 1922. december 22-én, közölte a Hivatalos Közlöny 1923. január 16-án.)

A korról és a témával foglalkozó szakirodalom szerint a végrehajtás elég lassan ment: „Az 1937/38-as tanévben a VKM megkezdte a vándortanítók rendszeres alkalmazását. Az 1937/38-as tanév elejétől a Nyírségben és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 35 vándortanító tevékenykedett.” (Vaskó László: A hazai vándoriskolák történetéhez 1921-1948, Magyar Pedagógia 84 (1984) 443-447.)

Karcagon 16 tanyasi iskola mellett volt még vándortanító is. Elég nehéz ezt ma elképzelni, ha kitekintünk a karcagi határ végtelen síkjára, ahol nemhogy tanya, de még fa is alig látható. Településföldrajzi vonatkozásában is érdekes ez az információ. Köszönjük ezt a kuriózumot dr. Váczi Imre „tudósítónknak”.

A megjelenített sorsokban itt is felsejlenek a 20. század nagy tragédiái: katonaság a harctéren, hadifogság, szétszakadt ország, börtönévek. Az erős lelkű, szilárd erkölcsű férfiak töretlenül élték túl a borzalmakat. Kiemelkedő példája a hosszú évek raboskodása után lélekmentő munkát végző szerzetestanár.

A lokális eloszlást vizsgálva is sok érdekességre bukkanhatunk. A szerkesztőség munkája Debrecenhez kötődik, s eredeti szándék szerint Hajdú-Bihar emblematikus pedagógusainak kívántunk emléket állítani. Ehhez képest a 21. kötetben csupán 32 megyei és 12 debreceni pályatársunk jelenik meg. Nyugodtan állíthatjuk, hogy országosan ismertté váltunk. Kaptunk anyagot Bajáról, Szekszárdról, Nagykőrösről, de Szombathelyről és Nagykanizsáról is. S ehhez még hozzájárulnak a határon túlról: a Felvidékről és Erdélyből kapott emlékező írások is. Rozsnyóra és Kolozsvárra minden évben számíthatunk.

Az arányok is minden évben változnak: az előző kötetekben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye túlsúlya volt jellemző, most ez változott, de örömeinkre szolgál, hogy az eddig szinte fehér foltnak számító Szolnok megyéből 8 méltatás is érkezett. Külön köszönet illeti a nádudvari szervezőket-szerzőket, mivel innen érkezett egy településről a legtöbb: 6 szerző 6 pályatársat bemutató írása. A nagyvárosok mellett olyan aprófalvak emlékezetes tanítóinak életútját is megismerhetjük, mint pl. Bérbaltavár, Jólész, Kömörő, Rábacsanak, Marossárpatak stb.

Bemutatunk 95 életutat, pedagógussorsot ma, 2022-ben. Tesszük ezt olyan társadalmi közhangulatban, amikor erősen forrongó indulatok csapnak össze az iskola, az oktatás, a pedagógusok megbecsülése tárgyában. Mi a magunk szerény eszközeivel, sok önkéntes munkával, tőlünk telhető legjobb tudásunk szerint megadjuk a tiszteletet elhunyt pályatársainknak. Emléküket őrizzük, ezzel értéket teremtünk évről évre.

Tisztelt Hallgatóim! Dióhéjban érzékeltettem a kötet tartalmát, remélem, sikerült érdeklődést keltenem. Lapozgassák, böngésszék a pedagógussorsokat, merítsenek erőt, példát belőlük!

Debrecen, 2022. október 8.

Dr. Balogné dr.Zsoldos Julianna
kötetszerkesztő